

SODU PRAKSE LIETĀS PAR SEKSUĀLU VARDARBĪBU PRET BĒRNIEM

*Mg. sc. ing. Margarita Božko-Čāče,
Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas
studiju programmas “Tiesību zinātne” 4. kursa studente,
Rēzeknes tiesas tulks, Latvija*

Abstract

Sexual violence against a child is a global, complicated social and legal problem, existing in all the countries of the world. Sexual violence towards children is a serious violation of the child's fundamental rights and still one of the main issues in Latvia, which in most cases takes place within families. In Latvia, despite the measures taken by the state and severity of criminal punishments, the number of sex crimes against children has increased since 2016. The aim of the study is to research the practices of criminal punishments for sexual violence against children, reveal and analyse the problems.

In the paper, the author reveals topical issues and offers solutions. There should be a uniform case law on application of aggravating circumstances for the offences against morality and sexual integrity of children committed by a person who is the first and second degree relative to the child. If the victim materially depends on the perpetrator, as well as it should be provided as an aggravating circumstance if the offence is committed by a family member or a person staying with the child, but who is not the first and second degree relative. It is necessary to prosecute family members of the perpetrator if they were aware of sexual violence against the child, for not reporting about sexual violence against the child. Prevention of sexual violence against children should include a range of additional measures and close cooperation among public authorities. There is a necessity to establish a public register of persons convicted of sexual violence against children in Latvia, it is necessary to carry out administrative supervision of these persons after serving the additional sentence, as well as chemical castration of the persons half a year before the end of their imprisonment would be useful to prevent risk of recidivism.

<http://dx.doi.org/10.17770/acj.v3i88.4413>

This journal is distributed with an international license:
Creative Commons Attribution 4.0 International License

Keywords: child, criminal punishment, morality, sexual inviolability, sex crime, sexual violence.

Ievads

Bērna vislabākās intereses bieži vien var būt svarīgākas par vecāku un citu cilvēku interesēm¹. Bērna tiesības uz privāto dzīvi, personas neaizskaramību un brīvību garantē Latvijas Republikas Satversmes² 110. pants, kurā noteikts, ka „Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības”. Bērna tiesību aizsardzība ir viens no nepieciešamākajiem un nozīmīgākajiem tiesiskas valsts nostiprināšanas un tiesiskās sistēmas pilnveidošanas pasākumiem³.

Seksuālā vardarbība pret bērniem ir globāla, sarežģīta sociāla un tiesiska problēma, kas sastopama visās pasaules valstīs un ir visretāk atklātais vardarbības veids⁴. Seksuālā vardarbība pret bērniem ir nopietns bērnu pamattiesību pārkāpums un joprojām ir viena no galvenajām problēmām Latvijā⁵, kas lielākoties notiek ģimenē. Šo problēmu ir pētījuši Latvijas zinātnieki A. Vilks, A. Kipāne, V. Nagle, L. Ceļmale. Latvijā ir izstrādāts jauns rīcības plāns⁶ 2018.-2021. gadam bērnu tikumības un dzimumneaizskaramības sargāšanai, jo iepriekšējais rīcības plāns⁷ nav sasniedzis mērķus, un dzimumnoziegumu skaits pret bērniem Latvijā nav samazinājies.

Saskaņā ar statistiku⁸ sākot ar 2014. gadu reģistrēti 197 – 455 noziegumi pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību, un proti, 2014. gadā reģistrēti 455, 2015. gadā – 266, 2016. gadā – 197, 2017. gadā – 247, 2018. gadā – 303 noziegumi. Visvairāk tiek reģistrēta Krimināllikuma (turpmāk – KL) 160. panta trešajā, ceturtajā, piektajā un sestajā daļā reglamentētā vardarbība. 2014. gadā reģistrēti – 216, 2015. gadā – 70, 2016. gadā – 66, 2017. gadā – 105, 2018. gadā – 124 šāda veida sevišķi smagi noziegumi pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību. Neskatoties uz soda bardzību, reģistrēto noziegumu skaits no 2016. gada ir pieaudzis.

Nemot vērā raksta ierobežotu apjomu, pētīta sodu prakse tikai par KL 159. panta otrās un trešās daļas un 160. panta trešās, ceturtais, piektās un sestās daļas noziegumiem pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību.

Pētījuma mērķis ir sodu prakses lietās par seksuālu vardarbību

pret bērniem izpēte, analīze, problēmu atklāšana.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) veikt statistikas datu un tiesu prakses par seksuālu vardarbību pret bērniem analīzi;
- 2) veikt sodu par seksuālu vardarbību pret bērniem analīzi.

Pētījumā pielietotas šādas zinātniskās izziņas metodes: analītiskā, salīdzinošā, statistiskā, induktīvā un deduktīvā metode. Tiesību normas interpretētas, pielietojot gramatisko, vēsturisko, sistēmisko un teleoloģisko iztulkošanu.

Soda piemērošanas vispārīgs raksturojums

Visos laikos Latvijā par sevišķi smagiem noziegumiem pret bērna tikumību un dzimumneaizskaramību likumdevējs paredzēja visai bargus sodus. Tā 1933. gada Sodu likums par seksuālā rakstura darbībām pret bērniem paredzēja tādus soda veidus, kā cietums, pārmācības nams un spaidu darbi¹⁹. 1961. gada LPSR Kriminālkodeksā¹⁰ un 1998. gada 17. jūnija Latvijas kriminālkodeksā par seksuālu vardarbību pret bērniem noteica brīvības atņemšanu no 3 līdz 15 gadiem.

Spēkā esošajā likumā par seksuālu vardarbību pret bērnu paredzēta brīvības atņemšana no 3 līdz 20 gadiem vai mūža ieslodzījums un obligāts papildsods – probācijas uzraudzība¹¹. Lietuvā par vardarbīgām seksuālā rakstura darbībām pret bērnu ir paredzēts sods no 3 līdz 15 gadiem¹², Igaunijā – no 3 līdz 15 gadiem¹³, Baltkrievijā – no 2 līdz 13 gadiem¹⁴, Krievijā no 3 līdz 20 gadiem un mūža ieslodzījums personai, kura iepriekš notiesāta par dzimumnoziegumu pret nepilngadīgo un izdarīja seksuālu vardarbību pret mazgadīgu bērnu¹⁵. Šveicē, Austrijā, Vācijā, Polijā, Dānijā atbildība par seksuālu vardarbību pret bērnu ietverta atsevišķā normā, un sodāmas gan vardarbīgas, gan labprātīgas seksuālā rakstura darbības ar bērnu. Šveicē ir paredzēta brīvības atņemšana līdz 5 gadiem vai naudas sods¹⁶, Austrijā – brīvības atņemšana no 1 līdz 20 gadiem vai mūža ieslodzījums, ja iestājas bērna nāve¹⁷, Polijā – no 1 līdz 10 gadiem¹⁸, Dānijā – līdz 12 gadiem¹⁹, Vācijā – no 1 līdz 10 gadiem vai mūža ieslodzījums, ja iestājas bērna nāve²⁰. Šveicē, Austrijā, Dānijā, Vācijā, Polijā ir vieglāki sodi par seksuālu vardarbību pret bērniem, salīdzinot ar Latviju, Lietuvu, Igauniju, Krieviju, kur zemākā brīvības atņemšanas soda robeža ir 3 gadi,

nevis 1 gads, kā arī maksimālā robeža galvenokārt ir no 13 līdz 20 gadiem, jo Vācijā, Polijā, Danijā maksimāla brīvības atņemšanas soda robeža ir no 10 līdz 12 gadiem.

Sodi Latvijā par seksuālu vardarbību pret bērniem ir bargāki nekā citās valstīs, tāpēc brīvības atņemšanas soda minimālās vai maksimālās robežas paaugstināšana nav nepieciešama.

2018. gada 1. oktobrī brīvības atņemšanas iestādēs sodu izcieta 204 par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību notiesātas personas²¹.

Pētījuma ietvaros analizēta soda noteikšanas prakse 50 tiesas spriedumos, kas apkopota 1. tabulā. Analizējot tiesas spriedumus, konstatēts, ka dominē dzimumnoziegumi, atbildība par kuriem ir paredzēta KL 160. panta ceturtajā un sestajā daļā un KL 159. panta trešajā daļā. KL 159. panta trešajā daļā paredzētais nodarījums inkriminēts 17 gadījumos, KL 159. panta otrā daļa – vienā gadījumā, KL 160. panta sestā daļa – 23 gadījumos, KL 160. panta piektā daļa – divos gadījumos, KL 160. panta ceturta daļa – 15 gadījumos, KL 160. panta trešā daļa – divos gadījumos. Visai bieži konstatēta noziegumu kopība. Ģimenes locekļu izdarīta vardarbība bieži ietver gan vardarbīgu dzimumaktu, gan anālu, orālu aktu ar bērnu, ko galvenokārt veic tēvs vai patēvs, no kura cietušais ir materiāli un morāli atkarīgs. Savukārt nepilngadīgie parasti veic vardarbīgas seksuālā rakstura darbības fiziskā saskarē ar cietušā ķermeni bez iekļūšanas. Četros no sešiem vardarbības gadījumiem seksuālā rakstura darbības izdarīja personas ar garīga rakstura traucējumiem.

Analizējot cietušā vecumu, secināms, ka galvenokārt dzimumnoziegumus izdara pret 5 līdz 14 gadus veciem mazgadīgajiem, bet trīs gadījumos seksuālā vardarbība vērsta pret 2-3 gadus veciem bērniem, piecos gadījumos pret cietušajiem vecumā no 15 līdz 16 gadiem. Astoņos gadījumos dzimumnoziegumi izdarīti pret vairāk nekā diviem cietušajiem. Visbiežāk noziegumi pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību veikti ilgstošā laika periodā – vidēji 1-2 gadi, septiņos gadījumos bērns tika pakļauts seksuālai vardarbībai no 3-5 gadiem. 15 gadījumos pret bērnu tika veikta vienreizēja seksuālā rakstura darbība.

Tiesu prakses izpētes ietvaros var secināt, ka ilgstošas seksuālas vardarbības gadījumos, mātei par to ir bijis zināms, bet viņa to neuztvēra nopietni, nepievērsa tam uzmanību. Arī tiesu prakses apkopojumā²² norādīts uz faktiem, kad tuviniekiem par to ir bijis

zināms, bet netika veikti nekādi pasākumi notiekošā novēršanai.

Piemēram, konstatēts, ka cietusī mātei izstāstījusi par brāļa izdarītu seksuālu vardarbību pret viņu un viņas māsīcu, bet māte uz to nav reaģējusi²³. Tas bijis par pamatu neatzīt cietušās māti par likumisko pārstāvi kriminālprocesā. Citā spriedumā²⁴ konstatēts, ka patēvs ilgstoši veicis seksuālu vardarbību pret mazgadīgo. Cietusī dažādos veidos mēģinājusi mātei paziņot par seksuālo vardarbību, jo tā tikusi veikta regulāri mājās, kur atradās arī māte, bet māte viņai nav ticējusi, nav pievērsusi tam uzmanību, mēģinājusi vainot cietušo bērnu. No lietas materiāliem izriet, ka krīzes centra psihologi konstatējuši mātes īstenotu ietekmēšanu arī vēlāk, jo cietusī mammas ietekmē rakstījusi vēstuli apsūdzētajam cietumā. Vēl citā spriedumā²⁵ konstatēts, ka māte un mazgadīgie bērni zinājuši par seksuālā rakstura attiecībām starp patēvu un cietušo bērnu. Māte par šo vardarbību paziņojusi policijai tikai tad, kad vīrs nolēmis no viņas šķirties, vairs materiāli neapgādāt un dzīvot kopā ar pameitu atsevišķā saimniecībā. Līdzīga situācija konstatēta spriedumā²⁶, kur par ilgstošu seksuālu vardarbību pret meitu zināja gan māte, gan mazgadīgie bērni, kuri, tāpat kā cietusī, par redzēto seksuālo vardarbību izstāstīja mātei, bet viņa nepievērsa tam uzmanību, nenoticēja.

KL 315. panta ir paredzēta atbildība par neziņošanu, ja ir zināms, ka kāda persona gatavo vai ir izdarījusi smagu vai sevišķi smagu noziegumu, bet saskaņā ar KL 22. pantu par neziņošanu neatbild noziegumu izdarījušās personas saderinātais, laulātais, vecāki, bērni, brāļi un māsas, vecvecāki un mazbērni, kā arī tā persona, ar kuru noziegumu izdarījusi fiziskā persona dzīvo kopā un ar kuru tai ir kopīga saimniecība. Savukārt Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL) 110. pants paredz, ka lieciniekam ir tiesības neliecināt pret sevi un saviem tuviniekiem²⁷. Personu nevar saukt pie kriminālatbildības par neziņošanu par noziegumu, kurā šī persona pati ir iesaistīta²⁸ vai par kura izdarīšanu viņa ir turēta aizdomās un apsūdzēta²⁹.

Ģimenes loceklis, zinot vai nojaušot, ka tiek veikta seksuālā vardarbība pret bērnu ģimenē, nevar būt atbalstītājs, kas sekmē un atbalsta noziegumu, jo persona nepievēršot uzmanību un neziņojot tiesībsargājošām iestādēm, neveic KL 20. panta ceturtajā daļā norādītas darbības, lai to varētu saukt pie kriminālatbildības kā līdzdalībnieku dzimumnoziegumā pret bērnu.

Seksuālā vardarbība ir ļoti smags noziegums pret bērnu, turklāt vecākiem ir pienākums rūpēties par sava bērna drošību un aizsargāt

viņu no jebkāda veida vardarbības, arī tādas, kas pret bērnu tiek veikta ģimenē. Ņemot vērā minēto, būtu apsverams grozījums Krimināllikumā, nosakot, ka arī ģimenes locekļi ir atbildīgi par šāda veida bezdarbību.

Visbiežāk krimināllietas tika iztiesātas ar pierādījumu pārbaudi. Divos gadījumos, piemērojot Krimināllikuma 49.¹ panta nosacījumus noteikts sods, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likumā, jo nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. 12 gadījumos krimināllietas tika izskatītas bez pierādījumu pārbaudes, piecās krimināllietās starp prokuroru un apsūdzēto tika noslēgta vienošanās par vainas atzīšanu un sodu.

Atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi

Saskaņā ar KL 46. panta trešo daļu, nosakot soda mēru, ņem vērā atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus.

Analizētajos tiesas spriedumos bieži par atbildību pastiprinošiem atzīti sekojoši apstākļi: saskaņā ar KL 48. panta pirmās daļas 1. punktu noziedzīgs nodarījums veido noziedzīgu nodarījumu recidīvu, proti, apsūdzētais ir izdarījis dzimumnoziegumu pret bērnu neizciestas sodāmības laikā; saskaņā ar KL 48. panta pirmās daļas 7. punktu, ja apsūdzētais ir izdarījis dzimumnoziegumu pret bērnu, izmantojot tā materiālo atkarību no vainīgā; saskaņā ar KL 48. panta pirmās daļas 12. punktu noziegums izdarīts alkohola ietekmē, saskaņā ar KL 48. panta pirmās daļas 15. punktu noziedzīgs nodarījums pret tikumību un dzimumneizskaramību izdarīts pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē.

KL 48. panta pirmās daļas 1. punkts kā atbildību pastiprinošs apstākļis tiek piemērots, ja noziedzīgais nodarījums veido noziedzīgu nodarījumu recidīvu, proti, apsūdzētais ir izdarījis dzimumnoziegumu pret bērnu neizciestas sodāmības laikā, kas var liecināt par personas noslieci un tendenci izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus, par likuma normu ignoranci un apsūdzētā antisociālo personību.

Analizētajos tiesas spriedumos konstatējama atšķirīga KL 48. panta pirmās daļas 7. punktā paredzētā atbildību pastiprinošā apstākļa piemērošana. Šo atbildību pastiprinošo apstākli piemēro, ja apsūdzētais dzīvo kopīgā mājsaimniecībā ar cietušā bērna māti

un cietušais atrodas materiālā atkarībā no tēva vai patēva. Četros gadījumos, kad dzimumnoziegumu pret bērnu izdarīja patēvs, šo apstākli atzina par pastipriņošu, bet astoņos gadījumos šis apstāklis netika ņemts vērā. Divās tēvu izdarītās vardarbībās šis apstāklis tika atzīts, bet četrās tas netika ņemts vērā.

Ja seksuālu vardarbību pret bērnu izdarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli atkarīgs, proti, tēvs vai patēvs, kurš dzīvo vienā saimniecībā ar bērna māti, šis apstāklis būtu jāatzīst par pastipriņošu un jāievēro soda mēra noteikšanā.

Saskaņā ar tiesu praksi galvenokārt dzimumnoziegumus pret bērnu izdara personas alkohola ietekmē. Piemēram, vienā no spriedumiem tiesa konstatēja KL 48. panta pirmās daļas 12. punktā minēto atbildību pastipriņošu apstākli, kaut gan apsūdzībā tas nemaz nebija inkriminēts. Tiesa norādīja³⁰, ka no lietas apstākļiem izriet, ka seksuālā vardarbība pret cietušo notika, kad apsūdzētais uzturējās savā dzīvesvietā un regulāri pēc darba lietoja alkoholu. Liecinieki arī liecināja, ka brīvdienās apsūdzētais regulāri lietoja alkoholiskos dzērienus. Arī cietusī persona savās liecībās norādīja, ka apsūdzētais diezgan bieži bija alkohola ietekmē. Tāpēc nepatīkamākie momenti un konflikti bija, kad cietusī persona mēģināja izvairīties no kopīgas gulēšanas ar apsūdzēto. Ņemot vērā konstatētos apstākļus par seksuālās vardarbības biežumu un apsūdzētā alkoholisko dzērienu lietošanas paradumiem, secināms, ka apsūdzētais noziedzīgās darbības veica arī alkoholisko dzērienu ietekmē. Arī Valsts probācijas dienests (turpmāk – VPD) izvērtēšanas ziņojumā norādījis, ka noziedzīgais nodarījums saskaņā ar cietušā teikto izdarīts alkohola ietekmē.

Ne visos analizētajos spriedumos alkohola reibums atzīts par atbildību pastipriņošu apstākli.

Piemēram, spriedumā³¹ konstatēts, ka seksuālā vardarbība pret bērnu tika veikta regulāri divu gadu garumā, kad apsūdzētais regulāri lietoja alkoholu, lika arī cietušajai personai kopā ar viņu lietot alkoholu. VPD izvērtēšanas ziņojumā arī ir norādījusi uz klienta pārmērīgo alkohola lietošanu. Nosakot sodu par miesas bojājumu nodarīšanu cietušās personas mātei, alkohola ietekme tika atzīta par pastipriņošu apstākli, bet izvērtējot seksuālo vardarbību, kura tika izdarīta uzreiz pēc cietušās personas mātes nogādāšanas slimnīcā, alkohola ietekme netika atzīta par pastipriņošu apstākli.

Pirmstiesas kriminālprocesā par seksuālo vardarbību pret

bērnu, pratinot cietušo, lieciniekus un aizdomās turēto, kā arī citu izmeklēšanas darbību ietvaros jānoskaidro apreibinošu vielu ietekmes fakts, dodot iespēju tiesai objektīvi izvērtēt nodarījuma apstākļus.

Tiesu prakses analīzes gaitā konstatēts, ka pastāv atšķirīga KL 48. panta pirmās daļas 15. punktā paredzētā atbildību pastiprinoša apstākļa piemērošanas prakse. Šo apstākli piemēro, ja seksuālā vardarbība izdarīta pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē.

Ir sastopami gadījumi, kad noziegumu ir izdarījis cietušā brālis vai tēvs, bet tiesa radniecību pirmajā vai otrajā pakāpē neatzīst par atbildību pastiprinošo apstākli. Trīs gadījumos šis apstāklis ir atzīts par pastiprinošu, bet astoņos gadījumos tas nav piemērots, divos gadījumos šī apstākļa piemērošana nav vērtējama viennozīmīgi.

Saskaņā ar Civillikuma 404. pantā sniegto radniecības pakāpju uzskaitījumu, pie pirmās radniecības pakāpes ir pieskaitāmi vecāki (tēvs, māte) un bērni, bet pie otrās – mazbērni, vecvecāki un brāļi (māsas). Trešās pakāpes radinieki ir mazmazbērni, vecvecāki, onkuļi (tantes), brāļu (māsu) bērni³².

Par atbildību pastiprinošo apstākli nav atzīts tas, ka seksuālā rakstura darbības ar meitu, izmantojot uzticību un autoritāti, izdarījusi persona, kura atradās pirmajā radniecības pakāpē, norādot, ka uzticība un autoritāte faktiski ir ietverta KL 160. panta sastāva pazīmē³³.

Uzticība un autoritāte piemīt ne tikai personām, kuras atrodas radniecības attiecībās, bet arī svešiem cilvēkiem, kuri spēj panākt bērna uzticību, lai pēc tam veiktu ar viņu seksuālā rakstura darbības. Tāpēc gluži pretēji citā spriedumā³⁴, kur konstatēts, ka noziegumu izdarījis bērna tēvs, tiesa atzina par pastiprinošu apstākli, ka noziegums izdarīts pret personu, ar kuru apsūdzētais ir pirmajā radniecības pakāpē.

Te gan jāatzīmē, ka par pastiprinošu nav jāatzīst KL 48. panta pirmās daļas 3. punktā minētais apstāklis – noziedzīgs nodarījums izdarīts, ļaunprātīgi izmantojot uzticību, jo tas ir KL 159. panta un 160. panta sastāva pazīme.

Par nepareizu uzskatāma KL 48. panta pirmās daļas 15. punktā minētā pastiprinošā apstākļa piemērošana, ja vardarbību īstenojis cietušā bērna mātes brālis, jeb onkulis. Spriedumā³⁵ atzīts, ka viņš ir otrajā radniecības pakāpē, bet saskaņā ar Civillikuma 404. pantu

onkulis ir trešās pakāpes radnieks.

Citā spriedumā³⁶ par atbildību pastipriņošu apstākli atzīts tas, ka noziegums izdarīts pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājam ir kopīga (nedalīta) saimniecība. Apgabaltiesa³⁷ norādīja, ka konkrētajā gadījumā nav pamata KL 48. panta pirmās daļas 15. punktā norādīto apstākli atzīt par atbildību pastipriņošu, jo cietuši mazgadības dēļ nepiedalījās kopīgas saimniecības uzturēšanā. Šādam viedoklim var piekrist, jo kopīga mājsaimniecības uzturēšana attiecināma uz pieaugušām personām, nevis bērniem, un konkrētajā gadījumā apstākļi nepamatoti atzīti par atbildību pastipriņošu.

Bieži seksuālu vardarbību pret bērnu īsteno patēvi. Šādos gadījumos KL 48. panta pirmās daļas 15. punkts nav piemērojams, jo viņi nav ne pirmās, ne otrās pakāpes radnieki.

Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2011/92/ES 9. panta b) punktu dalībvalstīm ir pienākums par atbildību pastipriņošu apstākli atzīt to, ka nodarījumu izdarījis bērna ģimenes loceklis, vai persona, kura dzīvo kopā ar bērnu, vai persona, kura ļaunprātīgi izmantojusi atzītu uzticību vai autoritāti³⁸. Minētā nosacījuma izpildei KL 48. panta pirmā daļa jāpapildina ar 15.¹ punktu, ietverot tajā noteikumu, ka pastipriņošs apstākļi ir arī tas, ka šādu noziegumu izdarījis bērna ģimenes loceklis vai persona, kura dzīvo kopā ar bērnu.

Saskaņā ar apkopoto tiesu praksi konstatēts, ka par atbildību mīkstinošu apstākli atzīta KL 47. panta pirmās daļas 7. punktā minētā ierobežotā pieskaitāmība, kā arī citi apstākļi saskaņā ar KL 47. panta otro daļu. Bez pierādījumu pārbaudes izskatītajās lietās kā atbildību mīkstinoša konstatēta vainas atzīšana un nožēla par izdarīto. Dažreiz šī nožēla ir formāla, lai panāktu soda mīkstināšanu.

Spriedumu analīzes ietvaros konstatēts, ka neprecīzi piemēroti KL 46. panta noteikumi, proti, soda veidu ietekmē noziedzīgā nodarījuma raksturs, radītais kaitējums un vainīgā personība, bet soda mēru – atbildību pastipriņošie un mīkstinošie apstākļi. Tomēr tiesas, nosakot soda mēru, vērtē arī soda veida kritērijus. Spriedumos nozieguma kaitīguma raksturojumā galvenokārt ietverts īpaši aizsargājamā cietušā vecums, cietušo skaits, seksuālās vardarbības ilgums, vardarbības sekas, kas parasti izpaužas kā pārejoši psihiska rakstura traucējumi vai nepārejoša psiholoģiska trauma.

Seksuālās vardarbības pret bērnu subjekta raksturojums

Soda noteikšanā liela nozīme ir VPD izvērtēšanas ziņojumā ietvertajam nozieguma izdarītāja personības raksturojumam, jo saskaņā ar to tiek izdarīti secinājumi par personas bīstamību. Soda noteikšanas ietvaros izvērtē arī personas attieksmi pret izdarīto noziegumu.

Atbilstoši analizētajai tiesu praksei no 50 apsūdzētajiem 12 personas cietušajiem bija sveši cilvēki; viena persona – kaimiņš, viena – mātes draudzene, viena – atradās kopā ar cietušo bērnu patversmē. Pārējie apsūdzētie bija vai nu cietušajam radnieki vai arī dzīvoja ar cietušo vienā ģimenē. Tādu apsūdzēto bija 35 personas, tajā skaitā tēvs – 10 personas, patēvs – 15 personas, brālis – piecas personas, mātes brālis un citi radnieki – piecas personas. Vairumā gadījumu gan nepilngadīgie apsūdzētie, gan arī cietušie nāk no nelabvēlīgām ģimenēm. Varmākas parasti ir vīriešu dzimuma personas un viņu vecuma diapazons ir no 15 līdz 58 gadiem.

Izpētītajos tiesu spriedumos redzams, ka apsūdzētie visai bieži ir personas, kuras pārmērīgi lieto alkoholu, regulāri skatās pornogrāfiju, tas kopumā veicina dzimumnoziegumu pret bērniem izdarīšanu. Personas, kuras ilgstoši, regulāri veica vardarbīgu dzimumtiesmju apmierināšanu ģimenē pret saviem bioloģiskajiem bērniem, vai kopdzīvotājas vai sievas bērniem, galvenokārt iepriekš bija krimināli sodītas personas, ar zemu izglītības līmeni, vispārpieņemto normu ignoranci un no nelabvēlīgas sociālās vides ar zemu iztikas līmeni, patstāvīgi nenodarbināti. Šīm personām konstatēta neiecietīga attieksme pret sievietes dzimuma personām, uzmācīgas seksuālā rakstura domas, valdonība, agresivitāte, apreibinošo vielu pārmērīga lietošana, noraidoša attieksme pret vispārpieņemtajām uzvedības normām.

Attiecībā uz seksuālu vardarbību izdarījušajiem nepilngadīgajiem VPD norādīja, ka šajā vecumā viņiem pastiprināti izpaužas seksualitāte un instinktīvas vēlmes ir grūti kontrolēt, zemas paškritikas spējas, uzvedības paškontroles traucējumi ar tendenci jebkādā veidā, neskatoties uz sekām, apmierināt dzimumtiesmi. Parasti šīs personas nāk no nelabvēlīgām ģimenēm.

Par būtiskiem atkārtotus noziegumus veicinošiem kriminogēniem riska faktoriem VPD darbinieki uzskata pārmērīgu alkohola lietošanu, vainas minimizēšanu, savas rīcības un deviantas seksuālas tieksmes

neatzīšanu, nekritisku attieksmi pret stāšanās dzimumattiecībās ar bērniem, uzskatot, ka darbības ir labprātīgas. Kā atkārota nozieguma izdarīšanas riska faktori vērtējami, apsūdzētā saskarsme ar bērniem, kopīga dzīvesvieta ar cietušo, uzturēšanās paņiņu dzīvesvietā, kur ir bērni. Tas arī rada pieeju potenciālajam upurim.

Var secināt, ka Latvijā lielākā daļa seksuālās vardarbības pret bērniem notiek sociāli nelabvēlīgās ģimenēs un to izdara ģimenes locekļi. Bieži apdraudējumu rada cietušā bērna mātes kopdzīvotāji, patēvi, kā arī bērna tēvs un seksuālā vardarbība šādos gadījumos tiek veikta ilgstoši un sistemātiski.

Saskaņā ar 2014. gada 25. septembra grozījumiem Krimināllikuma 55. panta vienpadsmitajā daļā nosacīta notiesāšana nav nosakāma personām, kuras izdarījušas noziegumus, kas paredzēti KL 159. pantā un 160. pantā, taču praksē ir gadījumi, kad tas nav ievērots.

Piemēram, nepilngadīgajam par 13 gadus vecas meitenes izvarošanu sods noteikts nosacīti³⁹. Citā spriedumā⁴⁰ nepilngadīgajam par seksuālu vardarbību pret diviem mazgadīgajiem tiesa saskaņā ar KL 14. pantu konstatēja ierobežotu pieskaitāmību un piemēroja 55. pantu, sodu nosakot nosacīti. Tiesai sods jāpiemēro saskaņā ar KL normām, nevis vadoties tikai no subjektīvas žēlastības pret apsūdzēto.

Analizējot soda mēru, konstatēts, ka septiņiem no deviņiem nepilngadīgajiem piemēroti KL 65. panta otrās prim daļas nosacījumi un sods noteikts zemāks, nekā panta sankcijā ir paredzēts. Divi nepilngadīgie atbrīvoti no soda, piemērojot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus.

Var secināt, ka pret nepilngadīgajiem tiesa ir diezgan humāna, lai gan lielākoties persona raksturota negatīvi, ar izteiktiem uzvedības traucējumiem un vispārpieņemto sabiedrības normu ignoranci.

Atbildību pastipriņošu apstākļu esamība liedz iespēju tiesai noteikt panta sankcijā paredzēto minimālo sodu⁴¹, bet dažreiz tiesas nepieturas pie šī principa. Piemēram, pastāvot diviem atbildību pastipriņošiem apstākļiem, saskaņā ar KL 160. panta ceturto daļu noteikts minimālais sods, proti, brīvības atņemšana uz pieciem gadiem un probācijas uzraudzība uz 2 gadiem⁴².

Pastāvot vienam atbildību pastipriņošam apstāklim, sods visai bieži noteikts nedaudz virs minimālā apmērā. Savukārt, ja seksuālā rakstura darbības veiktas ilgstoši, regulāri, ar mazgadīgu cietušo, lietojot vardarbību un draudus, sodu parasti piemēro virs sankcijas

vidējā, bet, pastāvot pastipriņošiem apstākļiem, tiek piemērots arī maksimālais apmērs.

Trīs personām piespriests mūža ieslodzījums, pēc pārsūdzēšanas diviem no tiem mūža ieslodzījums atcelts un sods noteikts maksimālajā brīvības atņemšanas apmērā, trešajam notiesātajam mūža ieslodzījums atstāts spēkā.

Svarīgi, lai, izvērtējot nozieguma raksturu un kaitīguma pakāpi, kā arī nosakot sodu, tiesa iedziļinās lietas būtībā, apzinās kādas šausmīgas darbības ģimenē veiktas ar neaizsargātu bērnu. Līdz ar to nav pamata noteikt minimālo sodu, ja konstatēts atbildību pastipriņošs apstākļis, apsūdzētais neatzīst savu devianto uzvedību un viņam raksturīga antisociāla uzvedība, turklāt pastāv diezgan augsts risks, ka persona nākotnē varētu izdarīt līdzīgus noziegumus.

Probācijas uzraudzība

Par seksuālu vardarbību pret bērnu, līdzās brīvības atņemšanai kā pamatsodam obligāti jāpiemēro papildsods – probācijas uzraudzība uz laiku no viena līdz pieciem gadiem. Šeit probācijas uzraudzības maksimālais termiņš saskaņā ar KL 45.¹ panta otrajā daļā noteikto ir paaugstināts no trīs uz pieciem gadiem.

Saskaņā ar noteikumiem par kārtību, kādā Valsts probācijas dienests uzrauga personas, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība⁴³, par bērna izvarošanu vai seksuālu vardarbību pret bērnu notiesātām personām galvenokārt nosaka aizliegumu sazināties ar cietušo personu, aizliegumu tikt ar cietušo bez citu pieaugušo klātbūtnes, aizliegumu uzturēties tādās sabiedriskās vietās, kur ir bērni, piemēram, bērnu dārzi, skolas, kā arī nosaka pienākumu piedalīties probācijas programmās dzimumnoziedzniekiem.

Rīcības plānā nepilngadīgo aizsardzībai no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību 2019.–2020. gadam⁴⁴ norādīts, ka darbā ar dzimumnoziedzniekiem VPD izmanto divas probācijas programmas: “Temzas ielejas dzimumnoziedznieku grupu darba programmu”, kura izstrādāta dzimumnoziedzniekiem, kuri sodu izcieš sabiedrībā, un “Programmu seksuālos noziegumus izdarījušo personu monitoringam un uzraudzībai”, personām kuras sodu izcieš ieslodzījumā. Tās ir intensīvās terapijas programmas, kuru ilgums ir līdz 9 mēnešiem sabiedrībā un līdz pusotram gadam un ilgāk ieslodzījuma vietā. Šīs programmas ir balstītas uz kognitīvi

biheiviorālo terapiju, attīstot dzimumnoziedzumus izdarījušo personu empātiju pret upuri, vardarbības sekas apzināšanos, izpratni par domu, emociju, uzskatu ietekmi uz uzvedību. Kognitīvi biheiviorālās terapijas kombinācijā ar dzimumnoziedznieku ārstēšanu ir daudz efektīvākas, nekā piemērotas atsevišķi.

Brīvības atņemšanas sods nenovērš atkārtotu seksuālu vardarbību, un papildus ir nepieciešami sociālie, psiholoģiskie un medicīniskie recidīva novēršanas pasākumi⁴⁵. Saskaņā ar VPD pētījumu⁴⁶ jauna dzimumnoziedzuma izdarīšanas iespējamību samazina laiks sabiedrībā, ko persona ir pavadījusi bez noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, tāpēc īpaši svarīgi ir nodrošināt atbilstošu kontroli un atbalstu pirmajos gados pēc atbrīvošanas vai notiesāšanas, veidojot atbilstošu kriminālsodu politiku un praksi.

Analizētajos tiesas spriedumos konstatēts, ka papildsods – probācijas uzraudzība reti piesprieda maksimālajā apmērā. Notiesāto personu preventīva uzraudzība tiek veikta tikai probācijas uzraudzības izciešanas laikā. Tas var būt nepietiekoši personām ar tendenci izdarīt atkārtotus noziegumus pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību. Paaugstinātu bīstamību bērnu tikumībai un dzimumneaizskaramībai rada personas, kuras nav gatavas sadarboties ar VPD, kuras nevēlas analizēt un vērtēt savu uzvedību, piedalīties speciālajās programmās, lai mainītu savu domāšanu un uzskatus attiecībā uz bērna iesaistīšanu seksuālā rakstura darbībās. Šādām personām, pēc soda izciešanas atgriežoties pie bērniem tajā pašā vidē vai ģimenē, pastāv risks izdarīt jaunus noziegumus.

Atbildības par seksuālu vardarbību pret bērniem pilnveide

Līdzīgi citām valstīm Latvijai vajadzētu apsvērt papildpasākumus seksuālās vardarbības novēršanai. Piemēram, ASV⁴⁷, Dienvidkorejā⁴⁸, Polijā⁴⁹, Ukrainā⁵⁰, Kazahstanā⁵¹, Moldovā⁵², Ziemeļmaķedonijā⁵³, Indonēzijā⁵⁴, Krievijā⁵⁵ līdzās brīvības atņemšanai pielieto piespiedu ķīmisko kastrāciju personām, kurām konstatēts seksuālas vardarbības pret bērniem recidīvs. Izraēlā⁵⁶, Lielbritānijā⁵⁷ un Francijā⁵⁸ ķīmiskā kastrācija tiek piemērota labprātīgi ar nozieguma izdarītāja atļauju pēc soda izciešanas, lai samazinātu recidīva iespēju. Vācijā ķīmiskā kastrācija tiek piemērota piespiedu pedofilijas ārstēšanas ietvaros⁵⁹. Igaunijā labprātīga ķīmiskā kastrācija tiek lietota kā kompleksas ārstēšanas daļa, kā brīvības atņemšanas alternatīva⁶⁰. Čehijā līdzās

piespiedu ķīmiskajai kastrācijai piemēro brīvprātīgu ķirurģisku kastrāciju. Izciešot sodu, ārsti un tiesa lemj par noziedznieka bīstamību, ja recidīva risks ir augsts, tad turpina ārstēšanos vai brīvprātīgi veic ķirurģisku kastrāciju⁶¹. Ķīmisko kastrāciju nosaka tiesa saskaņā ar tiesu-psihiatriskās ekspertīzes atzinumu par vainīgajam konstatēto parafiliju. Piemēram, Krievijā ķīmisko kastrāciju piemēro kā medicīniska rakstura piespiedu līdzekli personām ar seksuālas preferences traucējumiem (pedofiliju), neizslēdzot šīs personas pieskaitāmību. Ārstēšanu piemēro pusgadu pirms soda izciešanas beigām, ievadot attiecīgus medikamentus⁶².

Ķīmiskā kastrācija ir ārstēšana ar antiandrogēnām zālēm tablešu formā vai ar injekciju palīdzību. Tās iedarbojas uz galvas smadzenēm un nomāc par testosterona izstrādāšanos sēkliniekos atbildīgos hormonus. Savukārt ķirurģiskas kastrācijas rezultātā notiek ķirurģiska sēklinieku atdalīšana, lai samazinātu testosterona izstrādāšanos⁶³. Ķīmiskā kastrācija ir atgriezeniska procedūra – seksuālo vēlmi apslāpējošie preparāti darbojas ierobežotu laiku un procedūra pēc tam ir jāatkārto⁶⁴. Ķīmiskā kastrācija var samazināt dzimumnoziegumu skaitu no 40 procentiem līdz 5 procentiem⁶⁵.

Latvijā ķīmisko kastrāciju seksuālo vardarbību izdarījušo personu ārstēšanai varētu piemērot, veicot notiesāto personu ārstēšanu pusgadu pirms soda izciešanas beigām ieslodzījuma vietās, kombinācijā ar VPD īstenotajām programmām šo personu resocializācijai. Bet šī ārstēšana ir efektīva, ja persona apzināti vēlas mainīt savu dzīvesveidu, sadarboties ar VPD, lai samazinātu recidīva riskus. Tomēr šīs vielas iedarbojas tikai noteiktu laiku un, atgriežoties iepriekšējā vidē, nemainot dzīvesveidu, turpinot lietot alkoholu vai narkotiskās vielas, ārstēšana var nedot iecerēto rezultātu.

Seksuālo varmāku reģistrs, kurā iekļautas ziņas par personām, kuras izdarījušas šos noziegumus pret mazgadīgajiem vai nepilngadīgajiem, ieviests ASV, Polijā, Ukrainā. Polijas reģistrā ikvienam pieejamā interneta vietnē iekļauj personas vārdu, uzvārdu, fotogrāfiju, dzīvesvietas adresi⁶⁶. Tiesnešiem, prokuroriem un policistiem, pieejama plašāka informācija⁶⁷. Arī ASV reģistrs jeb pedofilu datu bāze ir atklāti pieejama internetā. Ja par dzimumnoziegumiem pret bērniem tiesāta persona dzīvo tuvumā, tiesībsargājošā iestāde par to paziņo iedzīvotājiem⁶⁸. Ukrainā papildus reģistram⁶⁹ par noziegumiem pret bērna tikumību un dzimumneaizskaramību notiesātām personām noteikta administratīvā uzraudzība uz visu

mūžu⁷⁰. Latvijā ir izveidots slēgts par dzimumnoziedzumiem sodīto reģistrs, bet tas nav pieejams publiski⁷¹. Tiek uzskatīts, ka sodīto personu reģistrs ļauj papildus veikt uzraudzību un aizsargāt sabiedrības drošību⁷².

Arī Latvijā sodīto personu reģistru būtu nepieciešams pārveidot par publisku, jo sabiedrībai ir tiesības zināt par apkārtnē dzīvojošām personām, kuras iepriekš tiesātas par seksuālu vardarbību pret bērniem. Lai saglabātu tiesības uz resocializāciju, varētu noteikt 10 gadu termiņu, kad personas datus dzēstu no publiskā reģistra. Šajā reģistrā būtu iekļaujams notiesātā vārds, uzvārds, fotoattēls, deklarētā un faktiskā dzīvesvieta, informācija par izdarīto noziedzumu un piespriesto sodu.

Publisks reģistrs atturētu personas no recidīva, un sabiedrība tiktu informēta par bīstamiem likumpārkāpējiem, palīdzot vecākiem pasargāt bērnus no seksuālas vardarbības. Iedzīvotāji būtu motivēti ziņot atbildīgajām iestādēm par pamatotām aizdomām, ja šāda persona pārkāpj aizliegumu komunicēt ar bērnu.

Publisks dzimumnoziedzumu izdarītāju reģistrs ir radikāls pasākums, kas varētu ierobežot personu tiesības uz datu aizsardzību. Vispārīgās datu aizsardzības regulas⁷³ 19. pants paredz, ka īpašos gadījumos dalībvalstij ir tiesības ierobežot konkrētas tiesības, ja šāda ierobežošana demokrātiskā sabiedrībā ir nepieciešams un samērīgs pasākums, lai garantētu konkrētu svarīgu interešu aizsardzību, tostarp sabiedrisko drošību un noziedzīgu nodarījumu novēršanu, izmeklēšanu, atklāšanu vai saukšanu pie atbildības par tiem, vai kriminālsodu izpildi, tostarp pasargāšanu no draudiem sabiedriskajai drošībai un to novēršanu. Tādējādi šajā gadījumā notiesāto par noziedzumiem pret bērna tikumību un dzimumne aizskaramību tiesības var ierobežot, jo bērna labklājība ir svarīgākā par dzimumnoziedzuma izdarītāja privātuma aizsardzību.

Pēc pamatsoda izciešanas personas, kurām VPD konstatē recidīva risku, ir nepieciešams administratīvi kontrolēt, veicot preventīvo uzraudzību, uzliekot pienākumu paziņot savu deklarēto un faktisko dzīvesvietu, sniegt ziņas par darba vietu, kā arī pieteikties policijā atbilstoši savai dzīvesvietai. Ja šī persona pēc soda izciešanas plāno dzīvot ģimenē ar bērniem, jābūt saņemtai VPD atļaujai, un sociālajiem dienestiem un bāriņtiesai ir jāveic pastiprināta kontrole šajā ģimenē.

Savukārt personām, kurām konstatēts šo nodarījumu recidīvs,

papildus minētajiem pasākumiem administratīvās kontroles ietvaros jānosaka aizliegums apmeklēt noteiktas vietas, vai ēkas, kur uzturas bērni, aizliegums dzīvot blakus vietām, kur ir bērni, aizliegums dzīvot ģimenē, kur ir bērni, aizliegums strādāt ar bērniem.

Administratīvās kontroles piemērošanas nepieciešamība ik pēc gada būtu jāpārskata, ievērojot ziņas par ierobežojumu ievērošanu, sadarbību un vēlmi resocializēties.

KPL paredz īpaši aizsargājamam cietušajam tiesības lūgt un saņemt informāciju par notiesātās personas atbrīvošanu vai izbēgšanu no ieslodzījuma vietas⁷⁴. Būtu lietderīgi VPD noteikt pienākumu paziņot īpaši aizsargājamā cietušā pārstāvim vai cietušajam par notiesātās personas atbrīvošanu.

Jābūt ciešai sadarbībai starp Valsts probācijas dienestu, Valsts policiju, sociālajiem dienestiem, bāriņtiesām. Sociālajiem dienestiem, saņemot informāciju par to, ka viņu administratīvajā teritorijā atrodas par seksuālu vardarbību pret bērnu tiesāta persona, jāpārbauda šīs personas dzīves apstākļi, lai novēstu recidīva riskus.

Salīdzinājumā ar citām valstīm sodi par seksuālu vardarbību pret bērniem Latvijā ir pietiekami bargi un atbilst Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvā 2011/92/ES noteiktajam, ka par seksuālā rakstura darbībām ar dzimumpilngadības vecumu nesasnējušiem bērniem, tiem atrodoties bezpalīdzības stāvoklī, pret cietušā gribu, izmantojot draudus, vardarbību, uzticību, autoritāti maksimālais brīvības atņemšanas sods ir vismaz robežās no 8 līdz 10 gadiem, bet, ja ir sasniedzis šo vecumu, tad sodam jābūt robežās no 3 līdz 5 gadiem⁷⁵.

Par seksuālu vardarbību pret bērniem kā vienīgais pamatsods noteikta brīvības atņemšana. Tomēr, nosakot sodu, jāievēro ne tikai soda mēra, bet arī soda veida noteikšanas principi, lai piemērotais sods ir adekvāts radītajam kaitējumam un pietiekami efektīvs, atturot notiesāto un citas personas no turpmākas šādu noziegumu izdarīšanas.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Latvijā lielākā daļa dzimumnoziegumu pret bērniem tiek izdarīta sociāli nelabvēlīgās ģimenēs, un tos izdara ģimenes locekļi. Bieži apdraudējumu rada cietušā bērna mātes kopdzīvotāji, patēvi, kā arī bērna tēvs, un seksuālā vardarbība šajos gadījumos tiek veikta ilgstoši un sistemātiski.

2. Seksuālās vardarbības upuri parasti ir mazgadīgas 5 līdz 14 gadus vecas personas. Bērnus šādā vecumā atzīst par bezpalīdzīgiem, līdz ar to ir viegli pārvarēt viņu pretestību, viņus iebiedēt. Visbiežāk no seksuālās vardarbības cieš meitenes.
3. Krimināllikumā nav noteikta ģimenes locekļa atbildība par neziņošanu, ja viņam zināms, ka cits ģimenes loceklis pret bērnu izdarījis seksuālo vardarbību. Tomēr seksuālā vardarbība pret bērnu ir viennozīmīgi amorāla, līdz ar to KL 22. pants ir papildināms un izsakāms šādā redakcijā: *“par iepriekš neapsolītu slēpšanu un neziņošanu neatbild noziegumu izdarījušās personas saderinātais, laulātais, vecāki, bērni, brāļi un māsas, vecvecāki un mazbērni, kā arī tā persona, ar kuru noziegumu izdarījusī fiziskā persona dzīvo kopā un ar kuru tai ir kopīga saimniecība, izņemot noziedzīgus nodarījumus, kas paredzēti Krimināllikuma 159. panta otrajā, trešajā daļā un 160. panta trešajā, ceturtajā, piektajā un sestajā daļā”*.
4. Latvijā par seksuālu vardarbību pret bērniem sods ir bargāks nekā citās valstīs, un tas atbilst Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvā 2011/92/ES noteiktajam. Tāpēc Latvijā nav nepieciešams paaugstināt brīvības atņemšanas soda minimālo vai maksimālo robežu.
5. Tiesu praksē ir neviennozīmīga KL 48. panta pirmās daļas 15. punkta pastiprinošās pazīmes *“noziedzīgs nodarījums pret tikumību un dzimumneaizskaramību izdarīts pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē”* izpratne. Dažas tiesas pirmās vai otrās radniecības pakāpes radnieka noziegumu atzīst par pastiprinošu apstākli, bet citas uzskata, ka šo apstākli aptver KL 159. panta un 160. panta sastāva pazīme *“izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo”*. Pirmās un otrās pakāpes radnieka īstenota vardarbība ir pastiprinošs apstāklis, jo vardarbību, izmantojot ietekmi uz cietušo, var izdarīt arī persona, kura nav šāds radnieks.
6. KL 48. panta pirmā daļa jāpapildina ar 15.¹ punktu šādā redakcijā: „noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību izdarīja ģimenes loceklis vai persona, kura dzīvo kopā ar bērnu”, piemēram, patēvs, onkulis, cits ģimenes loceklis.

7. Ja seksuālā vardarbība pret bērnu izdarīta ilgākā laikā, vācot pierādījumus pirmstiesas procesā, jāpievērš uzmanība alkohola lietošanas faktam, lai tiesai būtu pamats apreibinošu vielu ietekmi atzīt par pastiprinošu apstākli.
8. Sodū prakses izpēti ietvaros, noskaidrots, ka personas, kuras sistemātiski izdarījušas seksuālo vardarbību pret saviem, kopdzīvotājas vai sievas bērniem, samērā bieži iepriekš ir krimināli vai administratīvi sodīti vīrieši, ar zemu izglītības līmeni, vispārpieņemto normu ignoranci, no nelabvēlīgas sociālās vides, patstāvīgi nenodarbināti, ar neiecietīgu attieksmi pret sievietu dzimuma personām, tendenci pārmērīgi lietot alkoholu, skatīties pornogrāfiska satura filmas. Viņi arī neatzīst savu devianto uzvedību saistībā ar bērna iesaistīšanu seksuālās darbībās
9. Paaugstinātu bīstamību, rada notiesātās personas, kuras nav gatavas sadarboties ar Valsts probācijas dienestu, analizēt un vērtēt savu uzvedību, piedalīties speciālajās programmās, lai mainītu attieksmi pret seksuālu vardarbību. Pēc soda izciešanas atgriežoties tajā pašā vidē vai ģimenē, kur ir bērni, saglabājas recidīva risks.
10. Seksuālās vardarbības recidīva risku novēršanai būtu apsverami sekojoši citās valstīs aprobēti pasākumi:
 - ķīmiskā kastrācija, kuru varētu izmantot, veicot notiesāto personu ārstēšanu pusgadu pirms soda izciešanas beigām ieslodzījuma vietās, kombinācijā ar Valsts probācijas dienesta īstenotajām programmām šo personu resocializācijai;
 - publisks sodīto personu reģistrs, informējot sabiedrību par apkārtņē dzīvojošām personām, kuras iepriekš sodītas par seksuālu varmācību;
 - sodu izcietušo personu preventīva uzraudzība, nosakot pienākumu paziņot savu deklarēto un faktisko dzīvesvietu, sniegt ziņas par darba vietu, kā arī pieteikties policijā. Ja persona pēc soda izciešanas plāno dzīvot ģimenē ar bērniem, jāsaņem VPD atļauja. Sociālajiem dienestiem un bāriņtiesai jāveic pastiprināta kontrole šajā ģimenē.
 - personām, kurām konstatēti šo nodarījumu recidīvs, papildus minētajiem pasākumiem kontroles ietvaros jānosaka aizliegums apmeklēt noteiktas vietas vai ēkas,

kur uzturas bērni, dzīvot blakus vietām, kur ir bērni, dzīvot ģimenē, kur ir bērni, strādāt ar bērniem. Kontroles piemērošanas nepieciešamība ik pēc gada būtu jāpārskata, ievērojot ziņas par ierobežojumu ievērošanu, sadarbību un vēlmi resocializēties.

11. Būtu lietderīgi VPD noteikt pienākumu paziņot īpaši aizsargājamā cietušā pārstāvim vai cietušajam par notiesātās personas atbrīvošanu.
12. Jāpilnveido sadarbība starp Valsts probācijas dienestu, Valsts policiju, sociālajiem dienestiem, bāriņtiesām. Sociālajiem dienestiem, saņemot informāciju par to, ka viņu administratīvajā teritorijā dzīvo par seksuālu vardarbību pret bērnu tiesāta persona, jāpārbauda šīs personas dzīves apstākļi, lai novērstu recidīva riskus.

1.tabula

Sodu prakse lietās par seksuālu vardarbību pret bērniem

	Lietas Nr. KL pants	Cietušā vecums	Nozieguma ilgums	Ar/bez pierādījumu pārbaudes	Atbildību mākslinošie apstākļi (KL)	Atbildību pastiprinošie apstākļi (KL)	Sods (KL) brīvības atņemšana – ba, probācijas uzraudzība – pu.
1.	11170005717 160.p.4.d. 160.p.4.d.	15 gadi 13 gadi (brāļa audžubērmi)	2016.g. janv. līdz aug.	Bez p.p.	47.p.1.d. 7.p. 47.p.2.d.	-	14.p.1.d. un 55.p. Notiesāja nosacīti uz 2 g. ba.
2.	11170008715 160.p.6.d.	2 gadi (meita)	2014.- 2015.	Ar p.p.	-	-	160.p.6.d - ba. 10 g., pu. 2 g.
3.	11170038114 160.p.4.d.	16 gadi (sievas māsiņa)	Vienr. akts	Bez p.p.	-	48.p.1.d.1.,12.p.	160.p.4.d.- ba. 5 g., pu. 2 g.
4.	11170044613 160.p.3.d.	7 gadi (māsas meita)	2013.g. vasara līdz 30. aug.	Ar p.p.	-	48.p.1.d.4.p.	160.p.3.d. - ba. 2 g., pu. 2 g. (65.p.2 ¹ .d.)
5.	11170045014 160.p.6.d.	3 gadi (brālis)	Vienr. akts	Bez p.p.	47.p.2.d.	-	160.p.6.d. - ba. 1 g. 10 m., pu. 2 g. (apg. atst. negr.)
6.	11210036415 159.p. 3.d., 160.p. 6.d.	13 gadi (pameita)	2013.-2015.	Ar p.p.	-	-	159.p.3.d.- ba.10 g. 2 mēn. 160.p.6.d.- ba. 2 mēn. (apg. atst. negr.)

7.	11210086615 160.p.6.d.	8 gadi (padēls)	2007.-2008.	Bez.p.p.	-	48.p.1.d.12.p.	160.p.6.d. - ba.15 g., pu. 3 g. (apg. atst. spr. negr.)
8.	11502006813 160.p.3.d.	16 gadi (pameita)	Vienr. akts	Ar p.p.	47.p.2.d.	48.p.1.d.12.p.	160.p.3.d. - 49. ¹ .p.1.d.2.p. ba. 2 g., pu. 1 g. (apg. tiesa atzina par nevainīgu)
10.	11250013017 160.p.3.d. 160.p.4.d. 160.p.5.d.	4 gadi (pameita)	2014.-2016.	Ar p.p.	-	-	160.p.3.d. - ba. 4 g., pu. 2 g. 160.p.4.d. - ba. 6 g., pu. 2 g. 160.p.5.d. - ba.6 g., pu. 2 g. 6 m. Kopā - ba. 8 gadi
11.	11261026817 160.p.6.d.	16 gadi (svešs bērns)	Vienr. akts	Nav inf.	Nav inf.	Nav.inf.	65.p.2 ¹ .d. - ba. 3 g., pu. 3 g.
12.	11261050816 160.p.4.d. 160.p.4.d.	13 gadi (svešs bērns)	2014.-2016.	Bez p.p.	47.p.2.d.	48.p.1.d.12.p.	160.p.4.d. - ba. 5 g. 1 mēn. 160.p.4.d. - ba. 5 g.1 mēn., pu. 2.g.

13.	11151016817 160.p.3.d. (30.09.2011) 160.p.3.d. (13.06.2014) 160.p.5.d. (14.06.2014) 160.p.6.d. (14.06.2014.)	13 gadi 10 gadi 6 gadi (meitas)	2010.-2015.	Ar p.p.	Nav inf.	Nav.inf.	160.p.3.d. - ba. 18 g. pu. 3 g. (30.09.2011) 160.p.3.d. - ba. 18 g., pu. 3.g. (13.06.2014) 160.p.5.d. - ba. 20 g. pu. 3 g. (14.06.2014) 160.p.6.d. - ba. 20 g. pu .3 g. (14.06.2014.)
14.	11151022217 159.p.3.d. 160.p.4.d.	9 gadi (pameita) (piedzima bērns)	2011.-2016.	Bez p.p.	47.p.2.d.		159.p.3.d. - ba. 20 g., pu. 3 g. 160.p.4.d. - ba. 10 g., pu. 5 g. (apg. atcēla)
	11151022217 159.p.3.d. 160.p.4.d.		2011.-2016.	Ar p.p.	-	48.p.1.d. 7.,12.p.	159.p.3.d. - mūža ielsodz, 160.p.4.d. - ba. 10 g., pu. 2 g. (126.p. un 174.p.)=50.p.1.d. -mūža iesl. Apg. atcēla un piesprieda ba. 22 g., pu. 3.g.
15.	11089015611 159.p.3.d.	13 gadi (pameita) (piedzima bērns)	2011.g marts līdz jūl.	Ar p.p.	-	48.p.1.d.7.p.	159.p.3.d.- ba. 12 g., pu. 3 g. (apg.atst.negr.)

16.	11261022917 160.p.4.d.	13 gadi (svešs bērns)	Vienr. akts	Bez p.p.	47.p.2.d. 47.p.1.d.7.p.	-	160.p.4.d. - 49.p.2.d. not. 14.p.1.d., 59.p.2.d. un 66.p.1.d.-audz. rakst.piesp.līdz. un uzvedības ierobežojumi līdz pilingādībai
17.	11261000913 160.p.3.d. (2014.g.) -kā 160.p.6.d.	5 gadi (māsa)	Vienr. akts	Ar p.p.	-	-	160.p.3.d. - ba. 11 g., poliic. kontr 2 g.
18.	11261101215 160.p.4.d. 160.p.4.d. 160.p.4.d.	10 gadi (māsa) 12 gadi (māsīca)	2015.g pavasaris līdz 2015.g. rudens	Ar p.p.	-	-	160.p.4.d.-ba. 6 g., pu. 3 g. 160.p.4.d.-ba. 6 g., pu. 3 g. 160.p.4.d.-ba. 6 g., pu. 3 g. 50.p.1.,3.d.-ba. 7 g.
19.	11903025413 160.p.3.d. (14.06.2014) 160.p.3.d. (14.06.2014)	7 gadi 5 gadi 3 gadi (meita, dēls)	2009.-2013.	Ar p.p.	-	48.p.1.d.7.p. 48.p.1.d.12.p.	160.p.3.d.-ba. 11 g., pu. uzr.-2 g. 160.p.3.d. - ba. 10 gadi un 2 mēn., pu.uzr.-2 g. 162.p., 174.p.-ba. 13 g. poliic. kontr. - 1 g., pu. 3 g.

20.	11290025415	11 gadi (kaimiņa bērns)	Vienr. akts	Ar p.p.	-	48.p.1.d.12.p.	160.p.4.d.- ba. 6 g., pu. 2 g.
21.	11290025415 160.p.4.d.	6 gadi (meita)	2014.- 2015.	Bez p.p.	-	48.p.1.d.15.p. neatzina, jo uzticība un autoritāte ir pamatpazīme	160.p.4.d. - ba. 7 g. 6 mēn.-pu. 2 g.
22.	11903051615 160.p.4.d.	16 gadi 13 gadi (pameita)	Vienr. akts	Bez p.p.	47.p.2.d.	-	Piemēroja med.r.p.l., jo ir ierobežoti pieskaitāms
23.	11096170316 160.p.4.d.	Mazg. (svešs bērns)	Vienr. akts	Bez p.p.	-	-	160.p.4.d. - 59.p. 2.d. un 66.p. 1.d. daļu s. d. uz 40 st. un noteikt uzvedības ierobežojumus uz 1 g.
24.	11903028917 160.p.4.d.	8 gadi (svešs bērns) (nepilng.)	2017.g. apr. līdz 2017.g. jūn.	Ar p.p.	-	-	65.p. 2. d. - ba. 3 g. 6 m., pu.-2 gadi
25.	11903051215 159.p.3.d.	14 gadi (svešs bērns)	Vienr. akts	Ar p.p.	-	48.p.1.d.1.p. 48.p.1.d.12.p.	160.p.4.d. - 10 g. 3 m., pu. 2 g.
26.	11181029916 160.p.4.d.	12 gadi (svešs bērns) 2007.g. sodīts 159. panta otrā daļa	Vienr. akts	Bez p.p.	47.p.2.d.	48.p.1.d.1.p.	Noslēdza vienošanos. par vainas atzīšanu un sodu - ba.5 g. 6 mēn., pu.-3 gadi

27.	11240026314 159.p.3.d. (01.04.2013). 160.p. 4.d. (14.06.2014.)	13 gadi 10 gadi (brālis)-nepilng.	2014.g. aug. līdz febr.	Ar p.p.	47.p.2.d.	48.p.1.d.15.p.	65.panta 2 ¹ . daļai 159.p.3.d. - ba. 5 g., pu. 2 g. 159.p.3.d. - ba. 5 g., pu. 2 g. 159.p.3.d. - ba. 5 g., pu. 2 g. 160.p.4.d. - ba. 2 g., pu.1 g. 160.p.4.d. - ba. 2 g., pu.1 g. 160.p.4.d. - ba. 2 g., pu.1 g. 50.p.1.d.un 3.d. - ba. 7 g., pu. 2 g. Apg. ba. 5 g. 6 m., pu. 2 g., attaisnoja pēc 159.p.3.d.
28.	11903020417 160.p.4.d.	15 gadi (meita)	Vienr. akts	Bez p.p.	47.p.2.d.	48.p.1.d.15.p.	noslēdza vien. par vainas atzīšanu un sodu - ba. 5 g. 3 m., pu. 5g.
29.	11903048213 160.p.3.d.	13 gadi (svešs bērns, bērnu namā-14 gadi)	2013.g. 31.maijs līdz 2013.g. 2.jūl.	Bez p.p.	47.p.2.d.	-	160.p.3.d. - 65. panta 2. ¹ . d. - ba. 5 g., pu. 2 g.

30.	11903018713 160.p.3.d. (01.04.2013)	3 gadi (meita)	2011.-2013.	Ar p.p.	-	-	160.p.3.d. - ba. 10 g., pu. 2 g.
31.	11096015314 160.p.3.d. (01.04.2013) 160.p.6.d.	7 gadi (svešs bērns)	ilgstoši	Bez p.p.	47.p.2.d.	-	160.p.3.d. - ba. 22 g., pu. 3 g.(AT mūž. iesl. atc.)
32.	11096170316 159.p. 3.d. 160.p. 6.d. un 15.p.4.d, 160.p. 6.d.	14 gadi (pameita)	2014.-2016.	Vienošanās .ar:prokuroru	-	-	Vienoš. ar prok. 159.p.3.d.- ba. 10 g. 8 m., pu. 2 g. 160.p.6.d.- ba. 10 g. 6 m., pu. 1 g. Kopā ba. 11.g., pr. 3.g.
33.	11096114216 159.p. 3.d. 160.p. 6.d.	10 gadi (pameita)	2015.-2016.	Ar p.p.	-	48.p.1.d.1.,7., 12.,15.p. (kopīga mājsaimn.)	159.p. 3.d. 160.p. 6.d.-mūža ieslodz. abos gadījumos, apg. atz. par nevain. pēc 159.p.3.d. - mūža iesl. palika (AT noraidīja)
34.	11096166118 159.p.3.d. 160.p.6.d.	Mazg. (meita)	2013.-2017.	Bez p.p.	-	-	159.p.3.d., 160.p.6.d. - ba. 17 g., pu. 5 g.
35.	11096177215 160.p.3.d. (01.04.2013)	7 gadi (pameita)	2010.-2011.	Ar p.p.	-	48.p.1.d.3.p.	160.p.3.d. - ba. 10 g. policijas kontole 2 g.

36.	11096196016 160.p.6.d.	8 gadi (brālis)	2014.-2017.	Ar p.p..	-	48.p.1.d.15.p.	ba. 12 g., pu. 3 g.
37.	11088159115 159.p.3.d.	13 gadi (svešs cilvēks)	Vienr. akts	Bez p.p.		48.p. 1.d.12.p.	Nosl. vien. 65. panta 2. l.d. - nosacīti - uz ba. 5 g.
38.	11096208316 159.p.3.d. 160.p.3.d. (01.04.2013)	3 gadi (māšas meita)	2008.-2014.	Ar p.p.		48.p. 1.d. 12., 15.p	159.p.3.d. - ba. 12 g. 160.p.3.d. - ba. 12 g. 50.p.1.d.un 3.d. - ba. 22 gadi
39.	11096262516 159.p.3.d. 160.p.3.d. (01.04.2013)	13 gadi (pameita)	2001.g. 11.jūn. līdz 2006.g. 11.jūn.	Bez p.p.	47.p.2.d.	48.p.1.d.7.,12.p. Apg. 48.p. 1.d. 15.p. neatzina, ka kopīga mājsaimn.	159.p.3.d. - ba. 11 g.pol.3.g. 160.p.3.d. - ba. 6 g. Kopā ba. 12.g.
40.	11151021016 160.p.6.d.	9 gadi (dēls)	2016.g. febr. sākums līdz marts	Ar p.p.	-	-	160.p.6.d. atzīt par nevainīgu un attaisnot noziedzīga nodarījuma sastāva trūkuma dēļ. Apg. atcēla un nosūtīja jaunai izsk.
40.1.	11151021016 160.p.6.d.	9 gadi (dēls)		Ar p.p.	-	48.p.1.d.1.p.	160.p.6.d. - ba. 12 g., pu. 3 g.
40.2	11151021016 160.p.6.d.	9 gadi (dēls)		Ar p.p.	-	-	160.p.6.d. - ba. 6 g., pu. 3 g., kopējais ba. 7 g.

40.3	11151021016 160.p.6.d.	9 gadi (dēis)			Ar p.p.	-	-	Senāts - atceļtajā daļā nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai. Apg. - ba. 6 g. 1 m., pu.3 g.
41.	11151066914 160.p.6.d.	Divi mazg. (draudzenes meita, aukle)	2014.g.sāk. līdz 2014.g. 11.aug.		Ar p.p.	-	-	ba. 5 g. un ar pu. uz 2 g.; (apg. nemīkst. sodu)
42.	11502004417 160.p.4.d.	7 gadi (pameita)	Vienr. akts		Bez p.p.	47.p.2.d.	-	ba. 5 g., pu. 2 g.
43.	11092087216 159.p.3.d.	14 gadi (svešs bērns)	Vienr. akts		Bez p.p.	47.p.2.d.	-	Vien. ar prok. 159.p.3.d. - ba. 10 g., pu. 3 g.
44.	11091075013 159.p. 2.d. 160.p.2.d.	15 gadi (pameita)	2011.-2013.		Bez p.p.	47.p.2.d.	-	159.p.2.d. 160.p.2.d. - nosacīti ar pārbaudes laiku uz 5 g.
45.	11094050812 160.p. 3. d.	5 gadi (pameita)	2007.-2010.		Ar p.p.	-	-	160.p. 3.d. - ba. 11 g. un pol. kontr. 3 g.
46.	11502005313 159.p.3.d. 160.p.3.d. (kā 160.p.6.d.)	11 gadi (svešs bērns) 13 g.	Vienr. akts		Ar p.p.	-	-	159.p.3.d. - ba. 13 g., pu.3 g. 160.p.3.d. - ba. 10 g., pu.3 g.

47.	11502008612 159.p.3.d.	13 gadi (svešs bērns)	Vienr. akts	Ar p.p.	-	-	49. ¹ p.1.d.1.un 2.punkta nosacījumi 159.p.3.d. - ba. 8 g., pu. 3 gadi (izsk. 2016.g.)
48.	11221129416 159.p.3.d. 160.p.6.d. 160.p.6.d.	9 gadi 11 gadi (meita)	2014.-2016.	Ar p.p.	-	48.p.1.d.7.,15.p.	159.p.3.d. - ba. 10 g. 6 m., pu. 3 g. 160.p.6.d. - ba. 10 g. 6 m., pu. 3 g. 160.p.6.d. - ba. 10 g. 6 m., pu. 3 g. Kopā: ba. 14 g., pu. 5 g. (apg. atst. negr.)
49.	11221125017 160.p.4.d. 160.p.6.d.	6 gadi (meita)	2016.- 2017.	Ar p.p..	-	48. p. 1. d. 7. p.	160.p.4.d. - ba. 7 g., pu. 3 g. 160.p.6.d. - ba. 10 g., pu. 3 g.
50.	11210036415 159.p.3.d. 160.p.6.d.	13 gadi (pameita)	2013.g.1.dec. līdz 2015.g.22. apr.	Ar p.p.	-	-	KL159.p.3.d. - ba. 10 g. 2 m., pu. 2 g. KL160.p.6.d. - ba. 10 g. 2 m., pu. 2 g.

Atsauces

- ¹ Bērna vislabākās intereses. Pieejams: <http://www.cilvektiesibugids.lv/lv/temas/gimene/berns/berna-vislabakas-intereses> (sk. 25.11.2019.).
- ² Latvijas Republikas Satversme. 11.06.1993. likums/LV, 43, 01.07.1993.; Latvijas Vēstnesis, 29.04.1993.
- ³ Vilks A. (2001). Par bērna tiesībām un to apdraudējumu Latvijā. Jurista Vārds, Nr. 40 (233).Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/56601-par-berna-tiesibam-un-to-apdraudejumu-latvija/> (sk.17.11.2019.).
- ⁴ Kipane A. (2015). Seksuālās vardarbības kriminoloģiskās problēmas. Promocijas darba kopsavilkums tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai. Pieejams: https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/Aldona_Kipane_promocijas_darbs.pdf (sk.12.12.2019.).
- ⁵ Nagle V. (2018). Vardarbīgu dzimumnoziegumu būtiskākie izmeklēšanas problēmjautājumi nopratināšanas aspektā. Jurista Vārds, Nr. 44 (1050), 24.-26. lpp. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/273649-vardarbigu-dzimumnoziegumu-butiskakie-izmeklesanas-problemjautajumi-nopratinasanas-aspekta/> (sk.13.11.2019.).
- ⁶ Rīcības plāns nepilngadīgo aizsardzībai no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību 2019.–2020. gadam. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40462135> (sk. 20.10.2019.).
- ⁷ Rīcības plāns nepilngadīgo aizsardzībai no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību 2010.–2013. gadam. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=196667> (sk.22.10.2019.).
- ⁸ Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs. Pieejams: <https://www.ic.iem.gov.lv/node/69> (sk.12.11.2019.).
- ⁹ 1933. gada 22. marta Sodū likums ar pārgrozījumiem un papildinājumiem līdz 1940. gada 17. jūnijam. – (1942). Tieslietu ģenerāldirekcijas kodificēts 1942. gada izdevums. – Rīga: Valsts tipogrāfija. 146.-150. lpp.
- ¹⁰ Latvijas PSR kriminālkodekss (1962). – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 45.-46. lpp.
- ¹¹ Krimināllikums. 17.06.1998. likums/LV, Nr.199/200, Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998.; 04.08.1998.
- ¹² Criminal Code of Lithuania (2000, amended 2017). Available: https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf (reviewed 18.11.2019.).
- ¹³ Criminal Code of the Republic of Estonia (2001, amended 2019), Available: https://www.legislationline.org/download/id/8244/file/Estonia_CC_am2019_en.pdf (reviewed 18.11.2019.).
- ¹⁴ Уголовный Кодекс Республики Беларусь 275-3 от 9.07.1999 г. Доступен: https://kodeksy-by.com/ugolovnyj_kodeks_rb.htm (просм. 15.11.2019.).
- ¹⁵ Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ. Доступен: <https://ppt.ru/kodeks.phtml?kodeks=20> (просм. 15.11.2019.).
- ¹⁶ Criminal Code of the Swiss Confederation (1937, amended 2019). Available: https://www.legislationline.org/download/id/8296/file/Swiss_CC_1937_am2019_en.pdf (reviewed 19.11.2019.).

- 17 Criminal Code of the Republic of Austria (1974, amended 2018). Available: https://www.legislationline.org/download/id/8238/file/Austria_CC_1974_am2018_de.pdf (reviewed 19.11.2019.).
- 18 Criminal Code of the Republic Poland (1997). Available: https://www.legislationline.org/download/id/7354/file/Poland_CC_1997_en.pdf (reviewed 18.11.2019.).
- 19 Criminal Code of Denmark (as of 2005). Available: https://www.legislationline.org/download/id/6372/file/Denmark_Criminal_Code_am2005_en.pdf (reviewed 17.11.2019.).
- 20 Criminal Code of the Federal Republic of Germany (1971, amended 2019). Available: https://www.legislationline.org/download/id/8253/file/Germany_CC_am2019_de.pdf (reviewed 20.11.2019.).
- 21 Rīcības plāns nepilngadīgo aizsardzībai no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaižskaramību 2019.–2020. gadam. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40462135> (sk. 20.10.2019.).
- 22 2007. gada tiesu prakses apkopojums krimināllietās pēc Krimināllikuma 160. un 162. panta. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> (sk. 13.11.2019.).
- 23 [...] tiesas 2016. gada [...]. maija spriedums lietā Nr. 11261101215. Npublicēts.
- 24 [...] tiesa 2017. gada [...]. oktobra spriedums lietā Nr. 11096114216. Npublicēts.
- 25 [...] tiesas 2016. gada [...]. jūnija spriedums lietā Nr. 11210036415. Npublicēts.
- 26 [...] tiesas 2018. gada [...]. februāra spriedums lietā Nr. 11221129416. Npublicēts.
- 27 Kriminālprocesa likums. 21.04.2005. likums/LV, 74 (3232), 11.05.2005.; Ziņotājs, 09.06.2005.
- 28 Augstākas tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2014. gada 22. maija lēmums lietā Nr.SKK-241/2014.
- 29 Augstākas tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2005. gada 22. marta lēmums lietā Nr.SKK-152/2005. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/> (sk. 24.11.2019.).
- 30 [...] tiesas 2017. gada [...]. novembra spriedums lietā Nr. 11210086615. Npublicēts.
- 31 [...] tiesas 2016. gada [...]. jūnija spriedums lietā nr. 11210036415. Npublicēts.
- 32 Civillikums. 28.01.1937. likums/LV, Nr.41, Valdības Vēstnesis, 20.02.1937., 20.02.1937.
- 33 [...] tiesas 2015. gada [...]. novembra spriedums lietā Nr. 11903009515. Npublicēts.
- 34 [...] tiesas 2018. gada [...]. februāra spriedums lietā Nr. 11221129416. Npublicēts.
- 35 [...] tiesas 2018. gada [...]. maija spriedums lietā Nr. 11096208316. Npublicēts.
- 36 [...] tiesas 2017. gada [...]. oktobra spriedums lietā Nr. 11096114216. Npublicēts.
- 37 [...] tiesas 2018. gada [...]. augusta spriedums lietā Nr. 11096114216.

- Nepublicēts.
- ³⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2011/92/ES (2011. gada 13. decembra) par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu. Pieejams: <http://data.europa.eu/eli/dir/2011/93/oj> (sk.26.11.2019.).
- ³⁹ [...] tiesas 2018. gada [...]. jūnija spriedums lietā Nr. 11088159115. Nepublicēts.
- ⁴⁰ [...] tiesas 2017. gada [...]. augusta spriedums lietā Nr. 11170005717. Nepublicēts.
- ⁴¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 8. februāra lēmums lietā SKK 01-74/06. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs> (sk.23.12.2019.).
- ⁴² [...] 2015. gada [...]. aprīļa spriedums lietā Nr. 11170038114. Nepublicēts.
- ⁴³ Noteikumi „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests uzrauga nosacīti notiesātas, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās, nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotas personas un personas, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība”. 24.02.2015. MK noteikumi Nr.107/LV, Nr. 44, Latvijas Vēstnesis, 03.03.2015., 03.03.2015.
- ⁴⁴ Rīcības plāns nepilngadīgo aizsardzībai no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaižskaramību 2019.–2020. gadam. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40462135> (sk. 20.10.2019.).
- ⁴⁵ Thibaut F. (2011). Pharmacological treatment of sex offenders. Sexologies, Volume 20: pp.166-168.
- ⁴⁶ Zavackis A., Cinks R. (2018). Pētījuma ziņojums par noziedzīgu nodarījumu recidīvu personām, kuras notiesātas par dzimumnozieguma izdarīšanu. Pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/petijumi/2019/Recidivs_dzimumnoz_petijums_2018.pdf (sk.22.12.2019.).
- ⁴⁷ Sex offenders. Available: <https://web.archive.org/web/200503222200757> (reviewed 11.12.2019.).
- ⁴⁸ South korean court orders first chemical castration. Available: <https://www.thehindu.com/news/international/south-korean-court-orders-first-chemical-castration/article4269112.ece> (reviewed 15.12.2019.).
- ⁴⁹ Poland approves chemical castration for paedophiles. Available: <https://www.abc.net.au/news/2010-06-09/poland-approves-chemical-castration-for-paedophiles/859672> (reviewed 10.12.2019.).
- ⁵⁰ Ukrainas parlaments atbalsta pedofilu ķīmisko kastrāciju. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/arzemes/ukrainas-parlaments-atbalsta-pedofilu-kimisko-kastraciju.d?id=51275703> (sk.10.12.2019.).
- ⁵¹ Как наказывают педофилов в разных странах. Доступен: <https://ztb.kz/obsstvo/kak-nakazyvaut-pedofilov-v-raznyh-stranah> (просм. 15.12.2019.).
- ⁵² В Молдове педофилов будут наказывать химической кастрацией. Доступен: https://web.archive.org/web/20120315010638/http://www.noi.md/ru/news_id/10565 (просм.12.12.2019.).
- ⁵³ Хемиската кастрација за педофилите ги подели психијатрите и правниците. Доступен: <https://web.archive.org/web/20131119224033/http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetail.asp?vest=11151396396&id=12&prilog=0&setIzdanie=23028>

- (просм.10.12.2019.).
- ⁵⁴ Indonesia Approves Castration for Sex Offenders Who Prey on Children Available: <https://www.nytimes.com/2016/05/26/world/asia/indonesia-chemical-castration.html> (reviewed 12.12.2019.).
- ⁵⁵ Russia introduces chemical castration for pedophiles. Available: <https://www.rt.com/news/pedophilia-russia-chemical-castration-059/> (reviewed 12.12.2019.).
- ⁵⁶ Losing a Battle to Win the War. Available: <https://www.haaretz.com/1.5056443> (reviewed 14.12.2019.).
- ⁵⁷ Тюрьма или кастрация. Как наказывают педофилов в разных странах. Доступен: <https://fedpress.ru/article/1880568> (просм.13.12.2019.).
- ⁵⁸ Сжигать или вешать? Как в мире борются с педофилией. Доступен: <http://law.journalist.kg/2018/07/12/szhigat-ili-veshat-kak-v-mire-boryutsya-s-pedofiliey/> (просм. 15.12.2019.).
- ⁵⁹ Как наказывают педофилов: от кастрации до пожизненного заключения. Доступен: <https://www.dw.com/ru/как-наказывают-педофилов-от-кастрации-до-пожизненного-заключения/a-49572151> (просм.13.12.2019.).
- ⁶⁰ Current treatment of sexual offenders has failed, says ministry. Available: <https://news.err.ee/600155/current-treatment-of-sexual-offenders-has-failed-says-ministry> (reviewed 12.12.2019.).
- ⁶¹ Сжигать или вешать? Как в мире борются с педофилией. Доступен: <http://law.journalist.kg/2018/07/12/szhigat-ili-veshat-kak-v-mire-boryutsya-s-pedofiliey/> (просм. 15.12.2019.).
- ⁶² Антонова Е. Педофилия – лечить или наказывать? Всероссийский криминологический журнал. № 12, с. 865-873. Доступен: <https://cyberleninka.ru/article/n/pedofiliya-lechit-ili-nakazyvat> (просм.13.12.2019.).
- ⁶³ Dzimumnoziedznieki un dzimumnoziegumi. Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/dzimumnoziedzniekiundzimumnoziegumi> (sk. 20.12.2019.).
- ⁶⁴ Ukrainas parlaments atbalsta pedofilu ķīmisko kastrāciju. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/arzemes/ukrainas-parlaments-atbalsta-pedofilu-kimisko-kastraciju.d?id=51275703> (sk.10.12.2019.).
- ⁶⁵ What is chemical castration. Available: <https://www.thesun.co.uk/news/6022757/chemical-castration-how-work-justice-minister-philip-lee-paedophiles/> (reviewed 12.12.2019.).
- ⁶⁶ Poland launches online register of sex offenders. Available: <https://www.dw.com/en/poland-launches-online-register-of-sex-offenders/a-42005208> (reviewed 22.12.2019.).
- ⁶⁷ Polish justice minister planning sex offender register. Available: <http://archiwum.thenews.pl/1/9/Artykul/233143,Polish-justice-minister-planning-sex-offender-register> (reviewed 22.12.2019.).
- ⁶⁸ National sex offender public website. Available: <https://www.nsopw.gov/> (reviewed 22.12.2019.).
- ⁶⁹ Convicted paedophiles to be forcibly castrated by chemical injection in Ukraine. Available: <https://metro.co.uk/2019/07/14/convicted-paedophiles-to-be-forcibly-castrated-by-chemical-injection-in-ukraine-10290404/> (reviewed 20.12.2019.).

- ⁷⁰ В Украине работает Единый реестр педофилов. Доступен: https://jurliga.ligazakon.net/news/191844_v-ukraine-zarabotaet-edinyy-reestr-pedofilov (просм. 19.12.2019.).
- ⁷¹ Dzimumnoziedznieku reģistrs Latvijā nav pieejams pietiekami publiskā līmenī. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/tm-dzimumnoziedznieku-registrs-latvija-nav-pieejams-pietiekami-publika-limeni-14188852> (sk. 20.12.2019.).
- ⁷² Hargreaves C., Francis B. (2014). The long-term recidivism risk of young sexual offenders in England and Wales—enduring risk or redemption? *Journal of Criminal Justice*. Volume 42: pp.164-172.
- ⁷³ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti. Pieejams: <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj> (sk. 22.12.2019.).
- ⁷⁴ Kriminālprocesa likums. 21.04.2005. likums/LV, 74 (3232), 11.05.2005.; Ziņotājs, 09.06.2005.
- ⁷⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2011/92/ES (2011. gada 13. decembris) par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=EN> (sk. 26.11.2019.).

Аннотация

Сексуальное насилие над детьми, являющееся более редко раскрываемым видом насилия над детьми, представляет собой глобальную, сложную, социальную и правовую проблему, которая встречается во всех странах мира. Сексуальное насилие над детьми, которое в большинстве случаев происходит в семье, является серьезным нарушением основных прав детей и до сих пор – одной из главных проблем в Латвии. Несмотря на суровое уголовное наказание за сексуальное насилие над детьми, в Латвии количество половых преступлений с 2016 года возросло.

В статье автор раскрывает актуальные проблемы практики наказаний в делах о сексуальном насилии над детьми и предлагает решения. Конкретно, должна существовать единая судебная практика в отношении применения отягчающих ответственность обстоятельств, когда преступление против нравственности и половой неприкосновенности детей совершило лицо, которое с ребенком находится в первой или второй степени родства, а также, если потерпевший материально зависим от совершившего преступление лица. Необходимо

предусмотреть отягчающее ответственность обстоятельство, если половое преступление над ребенком совершил член семьи или лицо, которое проживает вместе с ребенком в одной семье, но не является кровным родственником потерпевшего ребенка по первой или второй линии.

Следует привлекать к уголовной ответственности родственников лица, совершившего половое преступление против ребенка, если им было известно, что в отношении ребенка в семье совершается сексуальное насилие. Для предотвращения преступлений против нравственности и половой неприкосновенности детей следует ввести совокупность дополнительных мероприятий помимо уголовного наказания и обеспечить более тесное сотрудничество между государственными учреждениями по защите детей от сексуального насилия. В Латвии следует создать единый публичный реестр лиц, которые были осуждены за половое преступление над детьми, необходим административный надзор за осужденными лицами после отбытия наказания, а также была бы целесообразна химическая кастрация за полгода до освобождения лиц из мест заключения для предотвращения риска рецидива.